ISSN 2219-2654

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ

Збірник наукових праць

№ 3 (50) 2019

Том 2

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

ISSN 2219-2654

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ

Збірник наукових праць

№3(50) 2019

Том 2

Сєвєродонецьк 2019

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ
№ 3(50) 2019 Том 2

Збірник наукових праць
Засновано у 2001 році

Засновник:
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
Збірник зареєстровано Міністерством юстиції України
Свідоцтво про державну реєстрацію
серія КВ № 15358-3930Р
від 05.06.09

THEORETICAL AND APPLIED PROBLEMS OF PSYCHOLOGY
№ 3(50)2019 Том 2

Collection of scientific works
It was founded in 2001

The founder is
Volodymyr Dahl East-Ukrainian National University
Registered by the Ministry of justice of Ukraine
Registration certificate
КВ № 15358-3930Р dated 05.06.09

Збірник наукових праць включено до Переліку наукових фахових видань України (наказ Міністерства освіти і науки України №1604 від 22.12.2016 р.), в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з психології.

Збірник включено до міжнародної наукометричної бази IndexCopernicus

Голова редакційної колегії збірника: ***Завацька Н.Є.,*** д.психол.н., проф.

Редакційна колегія збірника:
Блинова О.Є., д.психол.н., проф.; Борисюк А.С., д.психол.н., проф.; Бохонкова Ю.О., д.психол.н., проф. (заступник голови); Бочелюк В.Й., д.психол.н., проф.;Бурлакова І.А., д.психол.н., проф.; Гарькавець С.О., д.психол. н., проф.; Карамушка Л.М., член-кор. НАПН України, д.психол.н., проф.; Ковальчук З.Я., д.психол.н., проф.; Лешек Фредерік Корженьовський, д.психол.н., проф. (Польща); Ложкін Г.В., д.психол.н., проф.; Максименко О.Г., д.психол.н., проф.; Максименко С.Д., дійсний член НАПН України, д.психол.н., проф.; Пілецька Л.С., д.психол.н., проф.; Альфред Прітц, д.психол.н., проф. (Австрія);Тоба М.В., д.психол.н., проф.; Чернобровкін В.М., д.психол.н., проф.; Шевяков О.В., д.психол.н., проф.; Щербан Т.Д., д.психол.н., проф.

Відповідальний секретар: Завацький Ю.А., к.психол.н., доц.

Статті рецензовано членами редакційної колегії.

Рекомендовано до друку Вченою радою Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (протокол № 8 від 23.04.2019 р.).

Матеріали друкуються мовою оригіналу в авторській редакції.

© Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, 2019
© Volodymyr Dahl East-Ukrainian National University, 2019

ЗМІСТ

Akhtyrska Yu.I.
SYSTEM OF SOCIO-PSYCHOLOGICAL FACTORS OF CONFLICT CONDUCT OF MODERN YOUTH IN MEDIA SPACE.....7
Бабатенко О.В.
РОЗВИТОК ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ФАХІВЦІВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ: МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СТАНІВ.....24
Добровольська Н.А.
ОСНОВНІ НАПРЯМКИ У ДОСЛІДЖЕННІ ПРОБЛЕМИ ОБДАРОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ.....34
Zhigarenko I.E., Zhikhareva P.N., Ivchenko A.A., Korobko L.O. Labunska A.N., Pridorozhko Yu.A., Syzonenko Yu.A., Statsenko D.I.
PROGRAMS FOR OPTIMIZATION OF COMMUNICATIVE CAPACITY OF SPECIALISTS OF SOCIO-COMMON PROFILE AS A FACTOR OF THEIR PROFESSIONAL READAPTATION.....46
Zavatska N.E., Smyrnova O.O., Taldonova L.O., Balybina O.V., Zaporozhska V.A., Myroshnichenko A.S.
PROBLEMS OF MANAGING INTERACTIONS OF GENERAL EDUCATION INSTITUTIONS WITH HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS.....55
Завацький Ю.А., Завацький В.Ю., Давиденко Н.Л., Курта І.Ю., Курта О.А., Ніколаєвська О.К., Харченко Р.В.
ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ КАР'ЄРНОЇ СТРАТЕГІЇ В АСПЕКТІ СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ.....65
Білецький П.С., Каширіна Є.В., Біліченко О.О., Михайловська Д.В., Панасенко О.О., Юшина Р.В.
СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРОГРАМИ ПРОФІЛАКТИКИ ТА КОРЕКЦІЇ ПСИХОСОМАТОЗІВ ОСОБИСТОСТІ.....73
Кленіна К. В.
ПСИХОЛОГІЧНІ ЗМІСТОВІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ ТА ПОЧУТТЯ САМОТНОСТІ ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ.....82
Кованда О.В.
ОСОБИСТІСНІ ДЕСТРУКЦІЇ ОСІБ З СУЇЦИДОНЕБЕЗПЕЧНИМИ СТАНАМИ.....92
Milushyna M.
THE EQUIVOCATION OF CODEPENDENCY CONSTRUCT.....100
Сагайдак А.Н.
СУДЬБА КАК НАУЧНЫЙ ФЕНОМЕН В ИСТОРИИ И СОВРЕМЕННОСТИ ГЛУБИННОЙ ПСИХОЛОГИИ.....112

Toba M.V., Avershina M.O., Ponomaryova Yu.G., Sotnikova K.K., Chervyak O.V., Shpakovska L.M.
PSYCHOLOGICAL PECULIARITIES OF CHILD'S EXPERIENCE IN PSYCHO-TRAUMA SITUATIONS IN ADVERSE FAMILIES AND THEIR CORRECTION.....124
Чиркова Т.І.
СУЧАСНІ МЕТОДИ, ЩОСТАНОВЛЯТЬ ОСНОВУ ВІТЧИЗНЯНОГО КРОС-КУЛЬТУРНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ.....132
Шевченко А.В.
ЗВ'ЯЗОК СОЦІАЛЬНОЇ БАЖАНОСТІ ТА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ у ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ.....146
Омелянюк С. М.
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИСКУРСУ ВІЙСЬКОВОЇ ЗАГРОЗИ.....158
Ондо Анге А. М.
ЧАСОВИЙ АСПЕКТ ДЕТЕРМІНАНТИ «ОРІЄНТАЦІЯ НА МАЙБУТНЄ» ТА ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ЖИТТЄВОЇ ПОЗИЦІЇ ПІДЛІТКІВ.....163
Шульженко Д.І., Кетлер-Митницька Т.С.
ХАРАКТЕРИСТИКА ІНТЕРНАЛЬНОСТІ ЯК ЧИННИКА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ.....174
Кім О.В.
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ ТРАВМУЮЧИХ ПОДІЙ ДІТЬМИ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ОНТОГЕНЕЗУ.....189
Михайлишин У. Б., Шмідзен І. Ю., Юхименко І.В.
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ КОНФОРМІЗМУ НА ВИНИКНЕННЯ НАРКОТИЧНОЇ ТА АЛКОГОЛЬНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ СТУДЕНТІВ.....200
Чорна Н. В.
ПСИХОЛОГІЧНА ПРИРОДА ДУХОВНОСТІ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ФАЛЬКЛЬОР: ОСОБЛИВОСТІ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....209
Юрчинська Г.К., Степаненко О.О.
ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ КОРИСТУВАЧІВ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.....220
Гейко Є.В., Завацька Н.Є.
СОЦІАЛЬНА АДАПТОВАНІСТЬ ДИТИНИ У СТРУКТУРІ ЦІЛІСНОСТІ ЇЇ ОСОБИСТОСТІ.....234
Боярин Л.В., Завацька Н.Є.
ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ДО УМОВ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....243

Key words: *future orientation, self-past, self-present, self-future, time aspect, me perspective, life position, adolescence.*

ОндоАнге Аліса Мігелівна – аспірантка Одеського національного ніверситету імені І.І. Мечникова, практичний психолог приватної практики;

OndoAnge Alisa – graduate student Odessa I.I. Mechnikov National niversity, psychologist, private practice.

ДК 159.923.2

Шульженко Д. І. *(ORCID 0000-0001-8943-497x),*
Кетлер-Митницька Т. С. *(ORCID 0000-0002-1665-4282)*

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНТЕРНАЛЬНОСТІ ЯК ЧИННИКА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ

У статті обґрунтовано актуальність проблеми оцінювання сформованості інтернальності та готовності до особистісно-професійного саморозвитку майбутніх психологів у контексті високих вимог до особистісного розвитку фахівців цього профілю. Стисло охарактеризовано поняття дослідження. На основі огляду теорії питання сформульовано підсумок, що інтернальність майбутніх психологів можна розглядати в якості чинника їх готовності до особистісно-професійного саморозвитку. Наведено дані сучасних емпіричних досліджень, які підтверджують існування взасмозв'язків між цими властивостями. Встановлено недостатність експериментально-дослідного вивчення характеру їх взаємовпливу. Розкрито запропоновану авторами структуру інтернальності майбутніх психологів (когнітивний, особистісний, регуляторний компоненти) та їх готовності до особистісно-професійного саморозвитку (когнітивний, аксіологічно-мотиваційний, поведінковий компоненти). Зазначено психодіагностичні методики, призначені для оцінки сформованості кожного компоненту.Подано інформацію щодонавчальних закладів та кількості майбутніх психологів четвертих і п'ятих курсів, які взяли участь у констатувальному експерименті. Проілюстровано та проаналізовано статистично значущі кореляційні зв'язки між компонентами досліджуваних явищ (із застосуванням критерію лінійної кореляції К. Пірсона). Встановлено існування статистично достовірного взасмозв'язку між: когнітивним компонентом інтернальності та аксіологічно-мотиваційним компонентом готовності майбутніх психологів до особистісно-

професійного саморозвитку; когнітивним компонентом інтернальності та поведінковим компонентом готовності до саморозвитку; регуляторним компонентом інтернальності, когнітивним та поведінковим компонентами готовності до саморозвитку. Розведено результати аналізу показників студентів четвертих та п'ятих курсів. На основі отриманих емпіричних даних зроблено висновок про доцільність розробки програми формування інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку.

Ключові слова: *інтернальність; готовність до особистісно-професійного саморозвитку; когнітивний, особистісний, регуляторний компоненти інтернальності; когнітивний, аксіологічно-мотиваційний та поведінковий компоненти готовності.*

Постановка проблеми. Професія психолога висуває особливі вимоги до рис характеру, емоційних та мотиваційних особливостей фахівців, оскільки специфікою їх діяльності вважається використання власної особистості в якості засобу сприятливого впливу на особистість іншої людини. За ствердженням С. Доскач, здатність стимулювати самосвідомість та психологічне благополуччя клієнтів передбачає високий рівень розвитку професійно важливих особистісних якостей та властивостей майбутніх фахівців (Доскач, 2016: 193). На думку М. Барчій, особливості професійної діяльності психолога припускають об'єднання й тісний взаємозв'язок професійних та особистісних якостей фахівця (Барчій, 2015: 16).

У контексті високих вимог до особистісного розвитку майбутніх психологів актуальною є проблема оцінювання розвиненості та взаємозв'язків таких їх особистісних властивостей, як інтернальність та готовність до особистісно-професійного саморозвитку.

Термін «інтернальність» запропоновано у 60-х роках XX століття американським психологом Дж. Роттером для позначення одного з полюсів локусу контролю. Дослідник виділив два типи локалізації контролю: інтернальний (від англ. internal – внутрішній) та екстернальний (від англ. external – зовнішній). Інтернали покладають відповідальність за своє життя на себе, а екстернали – на долю, випадок, впливових людей та інші зовнішні чинники (Rotter, 1966). Дж. Роттер розробив концепцію локусу контролю на підґрунті своєї теорії соціального научіння, згідно з якою люди будуть очікувати у майбутньому саме таке підкріплення, яке отримували за певну поведінку у минулому. Інтернальність пояснювалася як очікування успіху внаслідок власних дій, а не зовнішніх впливів, на основі узагальнення численних випадків власного досвіду (Rotter, 1982).

Готовність до особистісно-професійного саморозвитку розглядалася науковцями як: цілісна система, яка спрямовує та регулює процес саморозвитку; характерні для особистості способи реалізації стратегій поведінки в складній життєвій ситуації та вирішення життєвих проблем (В. Блінова) (Блінова, 2015: 17); усвідомлення потреби в підвищенні рівня власної професійної компетентності, розвитку і використанні професійно значущих якостей, здібностей і потенційних можливостей відповідно до умов майбутньої професійної діяльності (Поплавська, 2014: 7); здатність студента здійснювати цілеспрямовану рефлексивну діяльність, пов'язану з проектуванням і реалізацією якісних змін своєї особистості, й реалізувати на практиці свій суб'єктний досвід в галузі професійного самовизначення та самореалізації на основі усвідомленої саморегуляції своєї навчально-професійної діяльності (Фрицюк, 2016: 380) тощо.

Теоретичний аналіз виявив, що інтернальність майбутніх психологів є важливішою передумовою свідомого прийняття ними відповідальності за власне професійне зростання та цілеспрямованого підвищення рівня своєї професійної компетентності, тобто може бути розглянута в якості чинника готовності до особистісно-професійного саморозвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.Розгляд останніх публікацій довів, щофакт зв'язку інтернальності з саморозвитком особистості було підтверджено рядом емпіричних досліджень:

- згідно з результатами експериментально-дослідної роботи М. Щукіної, інтернальність є однією із складових саморозвитку у структурі особистісної зрілості (Щукина, 2015: 318);
- С. Кузікова обґрунтувала структурно-функціональну модель саморозвитку, згідно з якою інтернальність є складовою ресурсів саморозвитку (Кузікова, 2015: 307);
- О. Мерзлякова експериментально довела, що інтернальність є одним з індивідуально-психологічних чинників саморозвитку (Мерзлякова, 2010: 8);
- І. Варе досліджувала рівень розвитку інтернальності в якості одного з показників сформованості смисложиттєвих орієнтацій як чинника професійного становлення особистості майбутнього психолога (Варе, 2017);
- В. Шахов у контексті дослідження особливостей подолання складних життєвих ситуацій студентами-психологами встановив, що внутрішній локус є одним із чинників вибору стратегій самовдосконалення (Шахов, 2016: 13).

Разом з тим, не було проаналізованохарактер взаємозв'язків інтернальності та готовності до особистісно-професійного саморозвитку; залишилося не розкритим співвідношення складових частин зазначених властивостей.

Мета статті – емпіричне виявлення та аналізстатистично значущих взаємозв'язків компонентів інтернальності та готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Здійснений нами аналіз наукових джерел дозволив визначити структуру досліджуваних властивостей таким чином: когнітивний, особистісний, регуляторний компоненти інтернальності; когнітивний, аксіологічно-мотиваційний та поведінковий компоненти готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку. За змістом критеріїв сформованості кожного компоненту підібрано відповідні методики психодіагностики (Кетлер-Митницька, 2019).

Констатувальний експеримент щодо виявлення особливостей інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку проводився протягом 2017-2019 років на базі Класичного приватного університету (м. Запоріжжя), Львівського національного університету ім. Івана Франка, Національного університету «Києво-Могиляньска академія». В експерименті взяли участь 226 студентів, з них – 111 студентів (56 дівчат і 55 хлопців) четвертих курсів та 115 студентів (56 дівчат і 59 хлопців) п'ятих курсів, які здобували вищу освіту відповідно за першим (бакалаврським) та другим (магістерським) рівнями.

Психодіагностичний інструментарій дослідження розподілено на два блоки. Перший блок охопив методики, за допомогою яких визначалася сформованість компонентів готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку:

- для встановленнясформованості *когнітивного компоненту*: тест оцінки особистісних якостей «Психологічний особистісний профіль» (Т. Ратанова, Н. Шляхта); методика визначення рівня рефлексивності А. Карпова, В. Понамарьової;
- для встановленнясформованості*аксіологічно-мотиваційного компоненту*: опитувальник «Диспозиційна характеристика саморозвитку особистості» С. Кузікової; опитувальник «Мотивація навчання у вищій» Т. Ільїної; методика «Морфологічний тест життєвих цінностей» В. Сопова, Л. Карпушиної;
- для встановленнясформованості*поведінкового компоненту*: методика «Дослідження вольової саморегуляції» А. Зверькова та Е. Ейдмана.

Другий блок містив методики, спрямовані на дослідження сформованості компонентів інтернальності майбутніх психологів:

- для встановленнясформованості *когнітивного компоненту*: опитувальник «Локалізація контролю» (за О. Ксенофонтовою) – 5 шкал; тест «Самооцінка рівня онтогенетичної рефлексії» (за М. Фетискіним, В. Козловим,

Г. Мануйловим); тест «Здатність до прогнозування» Л. Регуш; тест атрибутивних стилів (ТАС) Л. Рудіної;

- для встановленнясформованості*особистісного компоненту*: опитувальник «Локус контролю» (за О. Ксенофонтовою) – 7 шкал;
- для встановлення сформованості *регуляторного компоненту*: опитувальник «Шкала контролю за дією» (Ю. Куль в адаптації С. Шапкіна); опитувальник «Локус контролю» (за О. Ксенофонтовою) – 3 шкали; опитувальник «Стиль саморегуляції поведінки – ССП-98» (В. Моросанова).

Характеристики інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку виявлено на основі встановлення статистично значущих кореляційних зв'язків за формулою К. Пірсона між показниками компонентів досліджуваних властивостей.

Отриманий прямий кореляційний взаємозв'язок між показниками готовності до діяльності щодо подолання труднощів та рефлексії теперішньої діяльності (r=0,51), широти удачі (r=0,34), загального рівня саморегуляції (r=0,47). Це свідчить про те, що особистість, готова до діяльності, пов'язаної із подоланням труднощів, вміє аналізувати поточну діяльність, оптимістично налаштована і очікує успіху у різних справах, здатна до саморегуляції своєї поведінки. Кореляційні взаємозв'язки між регуляторним компонентом інтернальності (готовність до діяльності щодо подолання труднощів), когнітивним, поведінковим компонентами готовності до саморозвитку (рефлексія теперішньої діяльності, загальний рівень саморегуляції), когнітивним компонентом інтернальності (широта удачі) та показані на рисунку1.

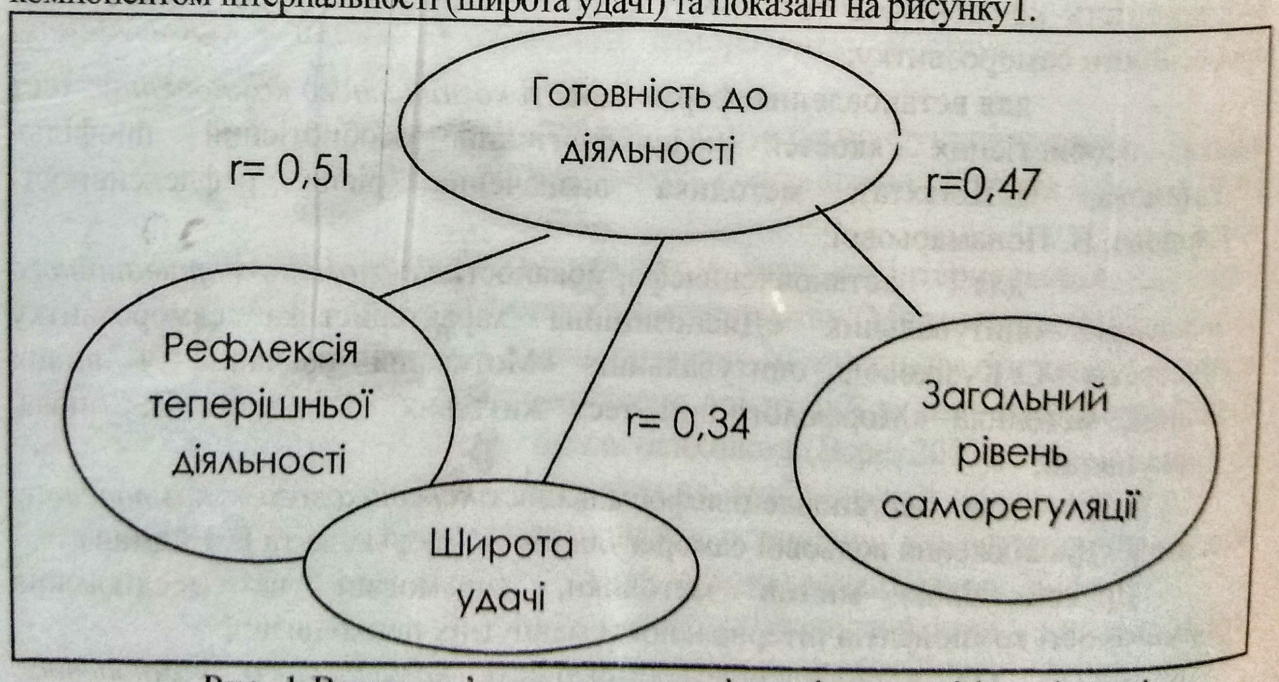

Рис. 1.Взаємозв'язок готовності до діяльності із рефлексією теперішньої діяльності, широтою удачі та загальним рівнем саморегуляції

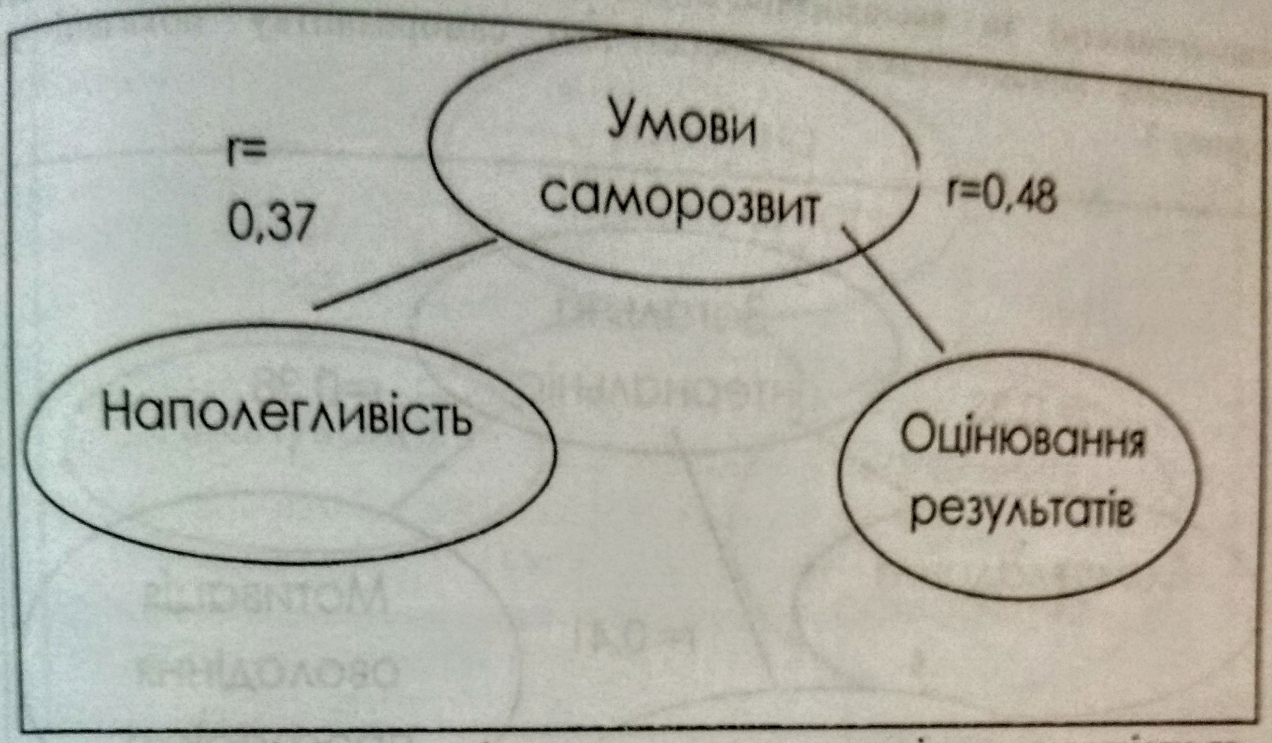

Рис. 2. Взаємозв'язок умов саморозвитку із наполегливістю та оцінюванням результатів

Встановлений прямий кореляційний взаємозв'язок між показниками «умови саморозвитку» та «наполегливість» (r=0,37), «оцінювання результатів» (r=0,48). Показник «умови саморозвитку» перебуває у взаємозв'язку із наполегливістю та оцінюванням результатів, оскільки автономність, сила Я, використання активних життєвих стратегій свідчить про активне прагнення до завершення розпочатої справи та сформованість суб'єктивних критеріїв оцінки успішності досягнення результатів. Кореляційні взаємозв'язки аксіологічно-мотиваційного, поведінкового компонентів готовності (умови саморозвитку, наполегливість) та регуляторного компоненту інтернальності (оцінювання результатів) показані на рисунку2.

Отриманий прямий кореляційний взаємозв'язок між показниками «загальна інтернальність» та «самовладання» (r=0,33), «наполегливість» (r=0,41), «мотивація оволодіння професією» (r=0,38). Переконаність людини в тому, що події її життя значною мірою є результатом її особистої активності перебуває у взаємозв'язку із здатністю завершувати розпочату справу, контролювати свої емоційні стани та мотивацією оволодіння професією, оскільки вміння забезпечитивласний успіх у навчально-професійній діяльності залежить від сформованостісаморегуляції.

Кореляційні взаємозв'язки між когнітивним компонентом інтернальності (загальна інтернальність), поведінковим (самовладання,

наполегливість) та аксіологічно-мотиваційним (мотивація оволодінн професією) компонентами готовності до саморозвитку показані н рисунку 3.

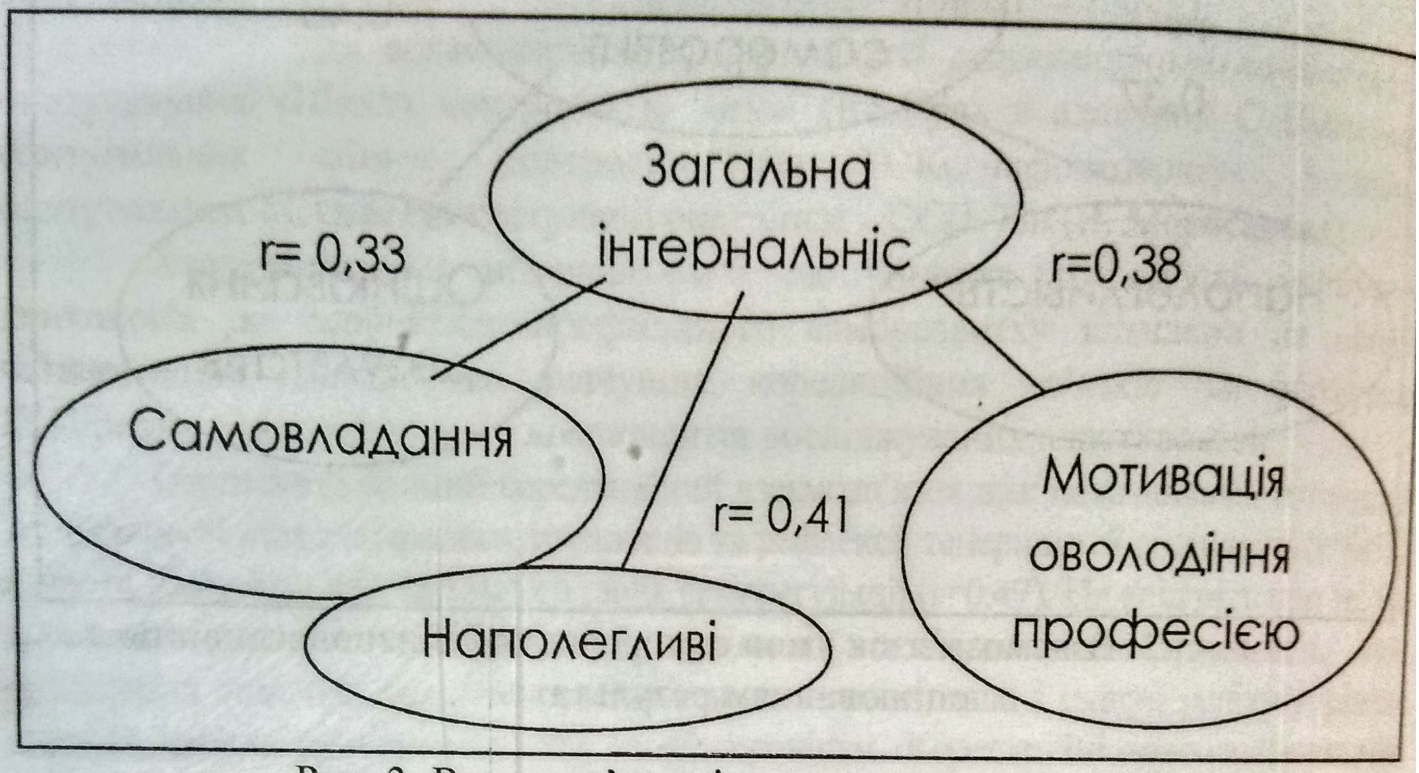

Рис. 3. Взаємозв'язок інтернального локусу контролю із самовладанням, наполегливістю та мотивацією оволодінням професією

Натомість, згідно із результатами кореляційного аналізу в групі студентів п'ятих курсів виявлений прямий кореляційний взаємозв'язок між показниками «загальна інтернальність» та «планування» (r=0,37), «загальний рівень саморегуляції» (r=0,45). Високий рівень загальної інтернальності свідчить про прагнення особистості самостійно нести відповідальність за своє життя та результати діяльності, реалістичність, дієвість та стійкість розроблених планів, а також передбачає високу самостійність, адекватність реагування на зміну умов, здатність компенсувати вплив власних особистісних особливостей, що перешкоджають досягненню мети.

Кореляційні взаємозв'язки когнітивного (загальна інтернальність), регуляторного (планування) компонентів інтернальності та поведінкового компоненту готовності до саморозвитку (загальний рівень вольової саморегуляції) показані на рисунку 4.

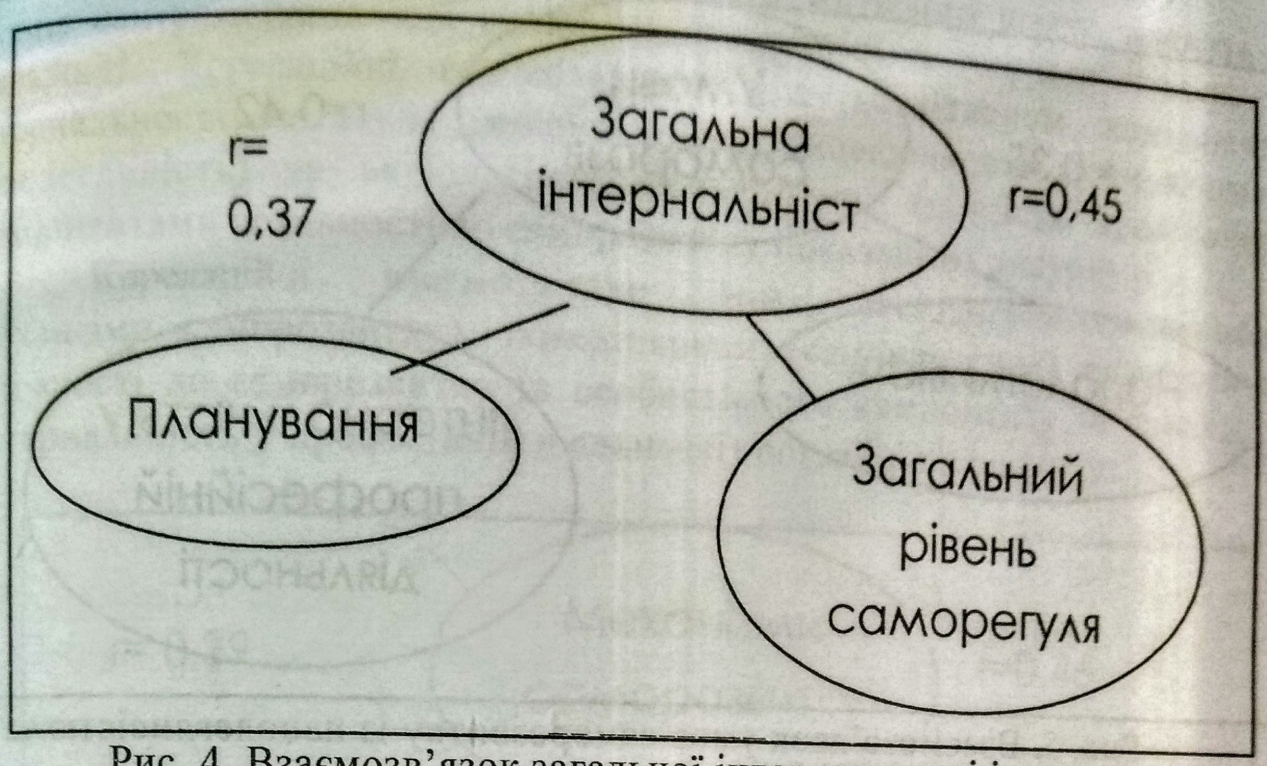

Рис. 4. Взаємозв'язок загальної інтернальності із плануванням та загальним рівнем саморегуляції

Встановлений також прямий кореляційний взаємозв'язок між показниками «умови саморозвитку» та «наполегливість» (r=0,35), «інтернальність у професійній діяльності» (r=0,42).

Автономність, позитивне самосприйняття, сила, зрілість Я перебувають у взаємозв'язку із здатністю доводити справу до логічного завершення та готовністю брати відповідальність за результати своєї професійно діяльності. Кореляційні взаємозв'язки між аксіологічно-мотиваційним (умови саморозвитку), поведінковим (наполегливість) компонентами готовності до саморозвитку та особистісним компонентом інтернальності (інтернальність у професійній діяльності) показані на рисунку 5.

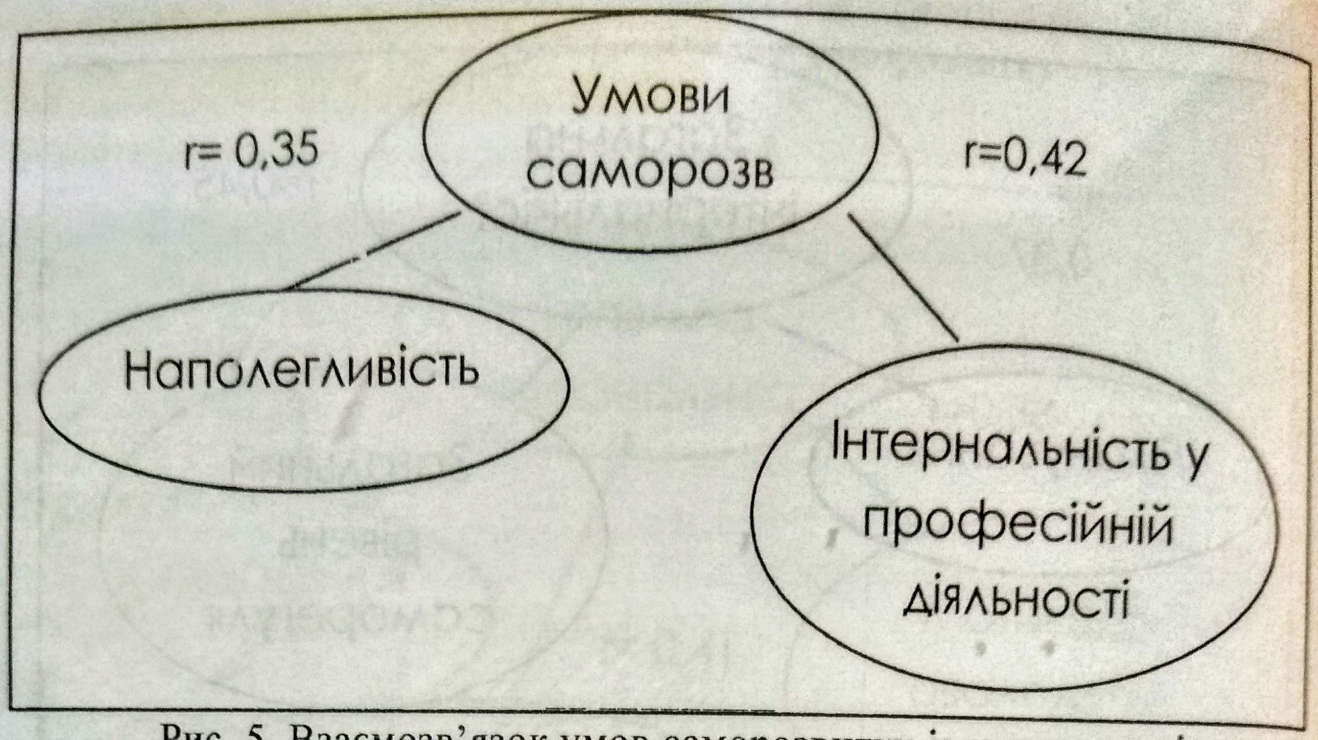

Рис. 5. Взаємозв'язок умов саморозвитку із наполегливістю та інтернальністю у професійній діяльності

Отриманий прямий кореляційний взаємозв'язок між показниками «загальна інтернальність» та «самовладання» (r=0,34), «наполегливість» (r=0,42), «креативність» (r=0,38).

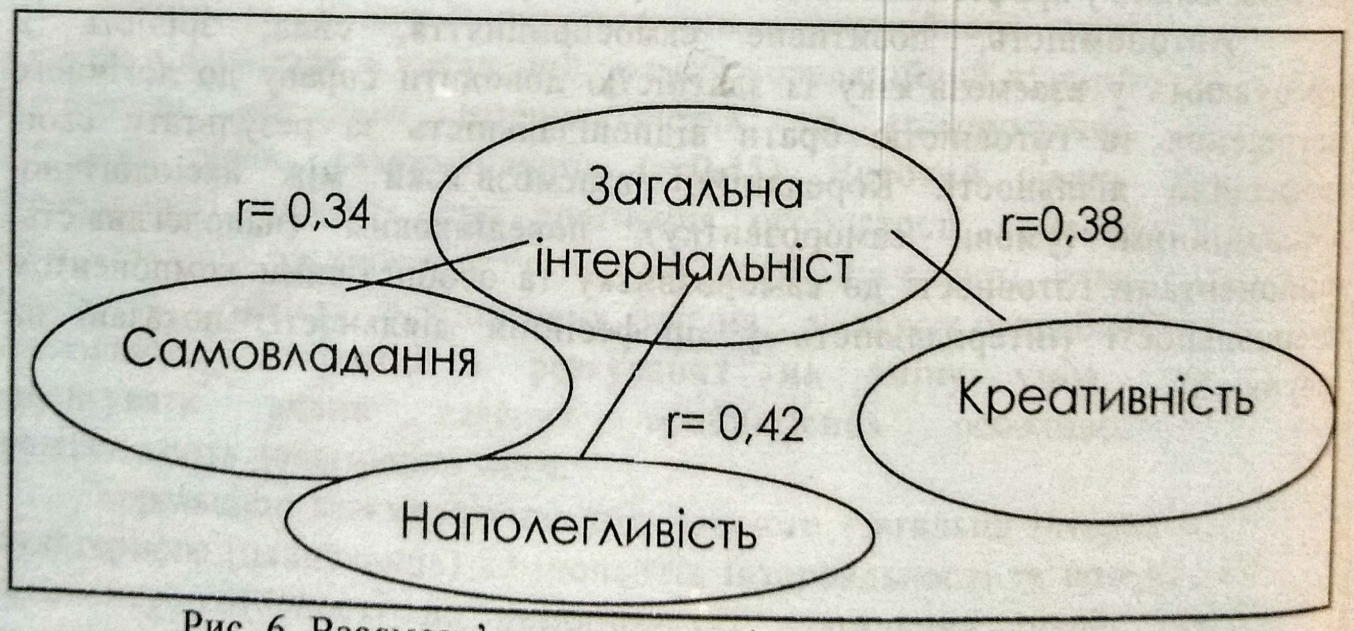

Рис. 6. Взаємозв'язок загальної інтернальності із самовладанням, наполегливістю та креативністю

Прагнення особистості контролювати власне життя перебуває у взаємозв'язку із здатністю впливати на свої емоційні стани та завершувати розпочату справу, а також – ціннісним ставленням до творчості, оскільки

здатність забезпечувати успішність власного життєвого шляху залежить від уміння контролювативласні емоції, наполегливості та творчого ставлення до діяльності. Кореляційні взаємозв'язки між когнітивним компонентом інтернальності (загальна інтернальність), поведінковим (самовладання, наполегливість) та аксіологічно-мотиваційним (цінність креативності) компонентами готовності до саморозвитку показані на рисунку 6.

Кореляційні взаємозв'язки між аксіологічно-мотиваційним (механізми саморозвитку), поведінковим (самовладання) компонентами готовності до саморозвитку та особистісного компоненту інтернальності (інтернальність у професійній діяльності) показані на рисунку 7.

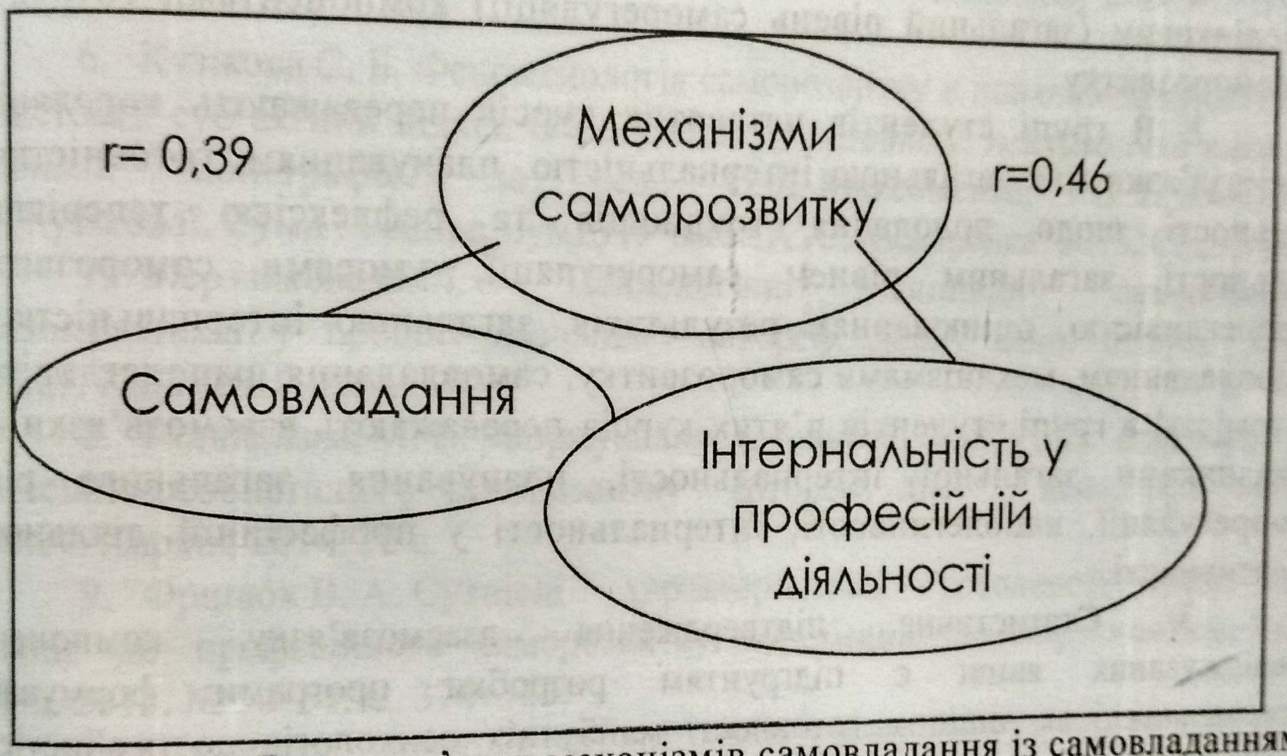

Рис. 7. Взаємозв'язок механізмів самовладання із самовладанням та інтернальністю у професійній діяльності

Встановлений також прямий кореляційний взаємозв'язок між показниками механізмів саморозвитку та самовладання (r=0,39), інтернальністю у професійній діяльності (r=0,46). Механізми саморозвитку, зокрема рефлексія, усвідомлення розбіжності між реальним і бажаним Я, здатність до саморегуляції, перебувають у взаємозв'язку із самовладанням та інтернальністю у професійній діяльності, оскільки готовність людини до свідомої самозміни передбачає володіння своїми емоційними станами та відповідальність у професійній діяльності. Отже, емпіричне дослідження довело існування статистично значущих зв'язків між компонентами інтернальності та готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку.

Висновки. 1.Існує статистично достовірний взаємозв'язок між: когнітивним компонентом інтернальності (загальною інтернальністю) та аксіологічно-мотиваційним компонентом готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку (мотивацією оволодіння професією, цінністю креативності); когнітивним компонентом інтернальності (загальною інтернальністю) та поведінковим компонентом готовності до особистісно-професійного саморозвитку (самовладанням, наполегливістю, загальним рівнем вольової саморегуляції); регуляторним компонентом інтернальності (готовністю до діяльності щодо подолання труднощів),когнітивним (рефлексія теперішньої діяльності) та поведінковим (загальний рівень саморегуляції) компонентами готовності до саморозвитку.

2. В групі студентів четвертих курсів переважають кореляційні взаємозв'язки між загальною інтернальністю, плануванням, готовністю до діяльності щодо подолання труднощів та рефлексією теперішньої діяльності, загальним рівнем саморегуляції, умовами саморозвитку, наполегливістю, оцінюванням результатів, загальною інтернальністю та самовладанням, механізмами саморозвитку, самовладання, наполегливістю. Натомість, в групі студентів п'ятих курсів переважають взаємозв'язки між показниками загальної інтернальності, планування, загального рівня саморегуляції, наполегливості, інтернальності у професійній діяльності, креативності.

3. Статистичне підтвердження взаємозв'язку компонентів досліджуваних явищ є підґрунтям розробки програми формування інтернальності як чинника готовності майбутніх психологів до особистісно-професійного саморозвитку, у впровадженні та перевірці ефективності якої і полягає перспектива подальших наукових розвідок.

Література

1. Барчій М. С. До проблеми професійного становлення майбутніх психологів. *Вісник Національного університету оборони України*. 2015. № 3(46). С. 14–19.

2. Блинова В. Л. Теоретическая модель формирования готовности личности к саморазвитию. *Известия Саратовского университета. Новая серия. Акмеология образования. Психология развития*. 2015. Т. 2. Вип. 1(5). С. 16–20.

3. Варе І. С. Особливості формування смисложиттєвих орієнтацій майбутніх психологів : автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07. Одеса, 2017. 20 с.

4. Доскач С. С. Професійна свідомість особистості майбутнього психолога як здатність до його самовизначення як фахівця. *Психологія саморозвитку особистості: збірник наукових праць* / за ред. Н. В. Чепелєвої, Я. Ф. Андреєвої. Чернівці–Київ, 2016. С. 193–208.

5. Кетлер-Митницька Т. С. Проблема формування готовності до особистісно-професійного саморозвитку та інтернальності у контексті професійної підготовки майбутніх психологів. *Наука очима молоді – 2019*: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (17 травня 2019 року, м. Запоріжжя) / за заг. ред. В. В. Нечипоренко. Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2019. С. 50–52.

6. Кузікова С. Б. Феноменологія саморозвитку в психосоціальній ґенезі особистості: суб'єктний підхід. *Особистість у розвитку: психологічна теорія і практика*: монографія / за ред. С. Д. Максименка, В. Л. Зливкова, С. Б. Кузікової. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. С. 295–318.

7. Мерзлякова О. Л. Психологічні чинники саморозвитку старшокласників у процесі навчання : автореф. дис… канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2010. 20 с.

8. Поплавська М. В. Формування готовності майбутніх інженерів до професійно-особистісного саморозвитку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2014. 20 с.

9. Фрицюк В. А. Сутнісні характеристики готовності майбутніх фахівців до професійного саморозвитку. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти.* 2016. № 50–51. С. 374–384.

10. Шахов В. І. Психологічні особливості подолання складних життєвих ситуацій студентами-психологами. *Розвиток особистості майбутнього психолога в умовах трансформації суспільства*: монографія. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. С. 7–19.

11. Щукина М. А. Психология саморазвития личности: субъектный подход : дисс… доктора психологических наук : 19.00.13. СПб., 2015. 355 с.

12. Rotter J. B. General performance indicators for internal use of terminal force control. *Psychol. Monogr*. 1966. V. 80. № 1. P. 11–28.

13. The development and applications of social learning theory: Selected papers. NewYork : Praeger, 1982. 367 p.

References

1. Barchii M.S. (2015). Do problemy profesiinoho stanovlennia maibutnikh psykholohiv [About the problem of future psychologists' professional formation].

Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy – Bulletin of the National Defense University of Ukraine, 3(46), 14–19. [in Ukrainian].

2. Blinova V.L. (2015). Teoreticheskaia model formirovaniia gotovnosti lichnosti k samorazvitiiu [A theoretical model of the formation of a personality's readiness for self-development]. *Izvestiia Saratovskogo universiteta. Novaiaseriia. Akmeologiia obrazovaniia. Psikhologiia razvitiia – News of the Saratov University. New series. Acmeology of education. Developmental psychology. T. 2. Vip. 1(5)*, 16–20. [in Russian].

3. Vare I.S. (2017). *Osoblyvosti formuvannia smyslozhyttievykh oriientatsii maibutnikh psykholohiv [Features of formation of future psychologists' life-meaningful orientations]:* avtoref. dys... kand. psykhol. nauk: 19.00.07 / Pivdennoukrainskyinats. ped. un-t im. K.D. Ushynskoho. Odesa[inUkrainian].

4. Doskach S.S. (2016). Profesiina svidomist osobystosti maibutnoho psykholoha yak zdatnist do yoho samovyznachennia yak fakhivtsia [Professional consciousness of the future psychologist's personality as the ability to his self-identify as a specialist]. *Psykholohiia samorozvytku osobystosti: zbirnyk naukovykh prats – Psychology of personality's self-development: a collection of scientific works* / zared. N.V. Chepelievoi, Ya.F. Andreievoi. Chernivtsi–Kyiv, 193–208 [in Ukrainian]

5. Ketler-Mytnytska T.S. (2019). Problema formuvannia hotovnosti do osobystisno-profesiinoho samorozvytku ta internalnosti u konteksti profesiinoi pidhotovky maibutnikh psykholohiv [The problem of formation of readiness for personal and professional self-development and internality in the context of future psychologists' professional training]. *Nauka ochyma molodi – 2019: zbirnyk tez dopovidei Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu (17 travnia 2019 roku, m. Zaporizhzhia) – Science through the Eyes of Youth – 2019: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference with International Participation (May 17, 2019, Zaporizhzhia)*. Zaporizhzhia : Vyd-vo Khortytskoi natsionalnoi akademii, 50–52. [in Ukrainian].

6. Kuzikova S.B. (2015). Fenomenolohiia samorozvytku v psykhosotsialnii genezios obystosti: subiektnyi pidkhid [Phenomenology of self-development in the psychosocial genesis of personality: a subjective approach]. *Osobystist u rozvytku: psykholohichna teoriia i praktyka: monohrafiia – Personality in development: psychological theory and practice: monograph* / zared. S. D. Maksymenka, V.L. Zlyvkova, S.B. Kuzikovoi. Sumy: Vyd-vo SumDPUimeni A. S. Makarenka, 295–318. [in Ukrainian].

7. Merzliakova O.L. (2010). *Psykholohichni chynnyky samorozvytku starshoklasnykiv u protsesi navchannia [Psychological factors of high school students' self-development in the learning process]*: avtoref. dys... kand. psykhol. nauk: 19.00.07. Kyiv. [in Ukrainian].

8. Poplavska M.V. (2014). *Formuvannia hotovnosti maibutnikh inzheneriv do profesiino-osobystisnoho samorozvytku [Formation of future engineers' readiness for professional and personal development]*: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Kharkiv [in Ukrainian].

9. Frytsiuk V.A. (2016). Sutnisni kharakterystyky hotovnosti maibutnikh fakhivtsiv do profesiinoho samorozvytku [Essential characteristics of future specialists' readiness for professional self-development]. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity – Problems of engineering and pedagogical education*, № 50–51, 374–384. [in Ukrainian].

10. Shakhov V.I. (2016). Psykholohichni osoblyvosti podolannia skladnykh zhyttievykh sytuatsii studentamy-psykholohamy [Psychological features of overcoming difficult life situations by psychology students]. *Rozvytok osobystosti maibutnoho psykholoha v umovakh transformatsii suspilstva: monohrafiia – The development of future psychologist's personality in the conditions of society's transformation: a monograph* / V.I. Shakhov, O.M. Palamarchuk [tain.]. Vinnytsia: TOV «Nilan-LTD», 7–19 [in Ukrainian].

11. Shchukina M.A. (2015). Psikhologiia samorazvitiia lichnosti: subieektnyi podkhod *[Psychology of personality self-development: subjective approach]*: diss... doktora psikhologicheskikh nauk : 19.00.13. Sankt-Peterburg. [in Russian]

12. Rotter J.B. (1966). General performance indicators for internal use of terminal force control. *Psychol. Monogr*. 1966. V. 80. № 1. P. 11–28. [in English]

13. Rotter J.B. (1982). The development and applications of social learning theory: Selected papers. NewYork : Praeger. 367 p.[in English]

Shulzhenko D.I., Ketler-Mytnytska T.S.

CHARACTERISTICS OF INTERNALITY AS A FACTOR OF THE FUTURE PSYCHOLOGISTS' READINESS FOR PERSONAL AND PROFESSIONAL SELF-DEVELOPMENT

The purpose *of the article is to empirically identify and analyze statistically significant relationships between the components of the internality and of the readiness for personal and professional self-development of future psychologists. The article substantiates the urgency of the problem of evaluation of the formation of future psychologists' internality and readiness for the personal and professional self-development in the context of high requirements for the personal development of specialists in this profile. The concepts of the study are briefly described. Based on the review of the theory of the issue, the conclusion that the future psychologists' internality can be considered as a factor of their readiness for personal and professional self-developmentis formulated. The data from current empirical researches is provided to confirm the relationship between*

these traits. Insufficient experimental and experimental study of the nature of their interplay has been found. The structure of the internality of the future psychologists (cognitive, personal, regulatory components) and their readiness for personal and professional self-development (cognitive, axiological and motivational, behavioral components) is offered by the authors. ***Methods.*** *Psychodiagnostic techniques intended for evaluationof each component's degree of formation are outlined. Information about the educational institutions and the number of future psychologists of fourth- and fifth-year who participated in the ascertainment experiment is provided.Statistically significant correlations between the components of the studied phenomena (using K. Pearson's linear correlation criterion) are illustrated and analyzed.* ***Results.*** *A statistically significant relationship was established between: the cognitive component of internality and the axiological and motivational component of the future psychologists' readiness for personal and professional self-development; cognitive component of internality and behavioral component of self-development readiness; the regulatory component of internality, the cognitive and behavioral components of self-development readiness.* ***Conclusions.*** *On the basis of the empirical data obtained, the conclusion that it is appropriate to create the program of formation of internality as a factor of future psychologists' readiness for personal and professional self-development is made.*

Key words: *internality; readiness for personal and professional self-development; cognitive, personal, regulatory components of internality; cognitive, axiological and motivational, behavioral components of self-developmentreadinessS linear correlation criterion.*

Шульженко Діна Іванівна – доктор психологічних наук, професор кафедри психокорекційної педагогіки Інституту корекційної педагогіки та психології НПУ імені М.П. Драгоманова;

Кетлер-Митницька Тетяна Сергіївна – старший викладач кафедри природничо-наукових дисциплін комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради;

Shulzhenko Dina – Doctor of Psychological Sciences, Professor of Department of Psycho-Correctional Pedagogy of the National Pedagogical Dragomanov University.

Ketler-Mytnytska Tetiana – Senior lecturerof the Department of natural sciences, Municipal Institution of Higher Education «Khortytsia National Educational and Rehabilitati on Academy» of Zaporizhzhia Regional Council.